

lokalhistorie

Et minne fra seils

Det kan ofte være litt av et detektivarbeid å finne ut mer om gjenstandens historie i Sandefjord Sjøfartsmuseums samlinger.

Tekst: Elisabeth Holmsen

Vi skal se nærmere på en skipskiste fra Årø som i mange år var stilt ut i Sjøfartsmuseets utstilling «Ruffen». En skipskiste er en bestemt type kiste, særlig brukt i seilskutetiden. Den var sjømannens stolthet, og ble godt tatt vare på.

Kistene hørte hjemme i seilskutenes mannskapsrom «ruffen». Ruffbygningen var messe, oppholdsrom for mannskapet og kunne inneholde arbeids- og lagerrom som verksted, malerskap m.v. På norske skip ble «ruffen» lagt på dekk fra 1840-årene. Det var betydelig bedre å ha ruffen på dekk, mot tidligere, da den var plassert under dekk. På dekk ble den luftigere, lysere og samtidig mindre brannfarlig. Fast inventar var oftest køyer langs skottene, og var det plass var det også et bord, som oftest plassert midt i rommet. Benker forekom, men ellers var kista den vanligste sitteplassen (den kunne også brukes som bord).

Spesiell kiste

Skipskisten fra Årø ser ved første øyeblikk litt slitt og ubetydelig ut, men ved nærmere ettersyn ser vi at dette en svært spesiell kiste. Åpner vi lokket, finner vi at kisten har to dekorerte led-diker (rom) hvor sjømannen oppbevarte sine mest verdifulle saker. Her finnes også to små skuffer på den ene langsiden. Kisten har også et tyskendekk, dekorert med det norske flagg. Tyskendekk er en plate som hviler på listene som finnes i høyde med ledikkens bunn, 10-15 cm fra kistens øverste kant.

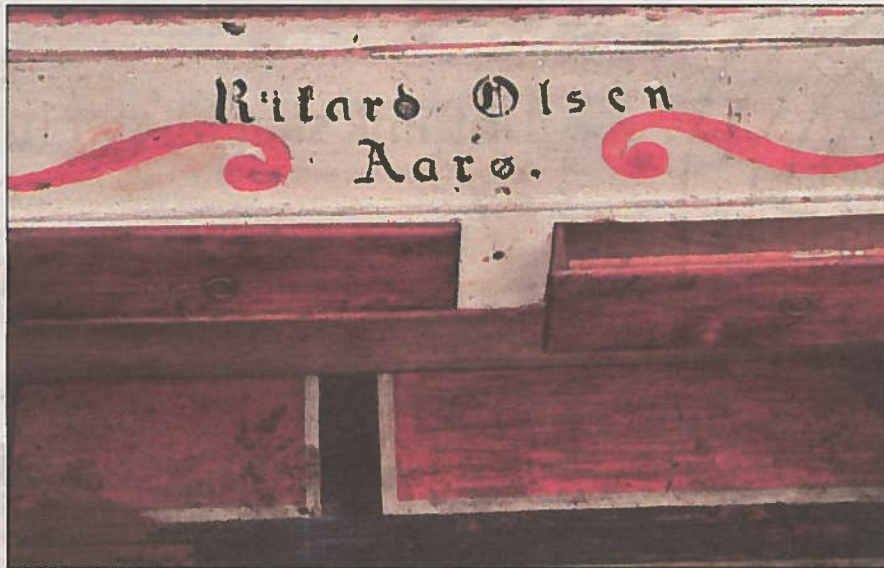
Navnet på kistens eier, Rikard Olsen Aarøe, finner vi malt på en plate inne i kisten.

Lokket er dekorert med et malt kystlandskap. Landskapsmotiv var et uvanlig motiv å bruke på skipskister. Kan det hvitmalte huset ytterst på en odde være hjemstedet til sjømannen på Årø? Tankene settes unektelig i sving når vi ser kistens figur- og landskapsbilder.

Alle hadde kiste

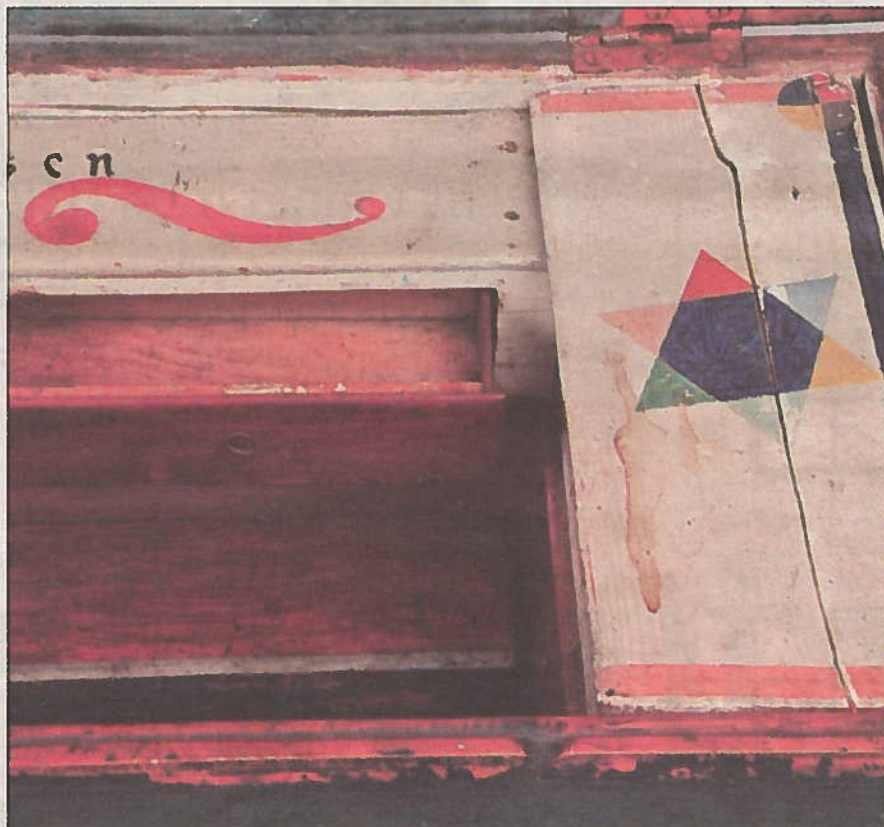
Skipskister var vanlig inventar om bord på seilskutene på 1700-tallet, men vi vet at de forekommer tidligere. Om bord i skutene hadde alle kister, enten man var førstereisgutt eller offiser. Førstereisguttene hadde med seg skipskiste, sjømannssekk og halmmadrass om bord. Reisene kunne vare i flere år. Sjøfolkene fant sin plass i ruffen, hvor mannskapet hadde både sove- og oppholdsrom. Arbeidet besto i lange vakter og det var tungt arbeid. Mannskapet fikk likevel tid til fritidsarbeider. De laget tauverksarbeid, flaskeskuter, og drev med tegning og maling. Sandefjordmuseens samlinger inneholder flere slike sjømannsarbeider.

Tidligere konservator ved Vestfold fyl-

Man finner ofte eierens navn malt inne i skipskistene.

FOTO: MEKONNEN WOLDAY, VESTFOLDMUSEENE

Kisten er dekorert med et pentagram som skulle bringe helse og sunnhet.

FOTO: MEKONNEN WOLDAY, VESTFOLDMUSEENE

kesmuseum, Erling Eriksen, har utført studier av gamle skipskister. Han fant ut at mange av kistene fra 1800- og 1900-tallet er daterbare, og at det kan skilles ut en hovedgruppe. Nemlig kister med flatt lokk og skråttstilte vegger, videre er langveggen mer skråttilt enn kortveggene, som tilfellet er med kisten fra Årø.

Prototype

Ofte er veggene på disse kistene laget av ett bredt bord, og sinket sammen i hjørnene. Kistebunnen kommer litt opp fra underlaget, den hviler på to langsgående lister. Kistene hadde lås, innfelt på innsiden av frontveggen. På yttersiden, ved hver kortvegg, var det montert et håndtak. Kistene var også ganske like i størrelse, lengden var ca. 90-100 cm, bredden mellom 35-40 cm., og høyden ca. 40 - 50 cm. Han kaller dette en prototype på skipskister og vår kiste kan regnes i denne kategorien. De eldre daterbare kistene fra 1700-tallet hadde ikke denne formen.

Skipskisten skulle fylle mange funksjoner, som oppbevaring av sjømannens utstyr, som klær, brev, fotografier, tobakk, penger, m.m. under transport. Skipskisten var kombinert kommode og skap, arbeidsbenk, bord og stol. Kistens egenskaper og utseende betydde mye, og det ble stilt store krav til dens funksjonelle hensyn. Skipskisten var sjømannens faste følge gjennom mange år. Kistens kildeverdi som en autentisk gjenstand er mangfoldig. Den kan gi oss forståelse av en tid da sjømannsyrket var utbredt, og den er en kilde til verdifulle opplysninger om sjømannslivet fra tidlig 1800- og 1900-tallet.

Digitalt søk

Hvem var så Rikard Olsen Aarøe? Det nettbaserte digitalarkivet (www.digitalarkivet.no) gir oss muligheter til å søke i folketellingene. I folketelling for Sandar (Sandeherreds sogn) fra 1900 finner vi at Rikard Olsen var 25 år, ugift og bostatt på Aarøe. Han var sjømann, nærmere bestemt tømmermann og sto

oppført med midlertidig bosted i Swansea (Swansea) i England.

Vi kan også lese at han var født i 1875 i Sandar og at barndomshjemmet og familiens bosted var på gården Aarøe i Sandeherred med gårdsnr. 78 bnr. 10. Her ble det dyrket korn og poteter, og det ble drevet kjøkkenhage og fruktdyrking. Fjærkre sto oppført, men ellers ingen dyr.

Aarøe var kirkens eiendom fra gammelt av. I 1865 var det 8 bruksnummer under Aarøe. Folketellingen fra 1875 viser at det var 10 familier på Aarøe med Saueholmen, og at de fleste levde av seilskutefart og fiske.

Dro til sjøs

Rikard Olsens besteforeldre på farssiden kom opprinnelig fra Laurdal (Lardal), men flyttet til Aarøe (Årø) i Sandar. Faren, Ole Nilsen var også født i Lardal. Han reiste til sjøs som matros og senere tømmermann. Han var gift med Maren Rasmusdatter fra Sandar. I 1875 disponerte familien to rom. Gården hadde

skutetiden

Landskapsmalerier var uvanlig dekor i skipskister.

FOTO: MEKONNEN WOLDAY, VESTFOLDMUSEENE

ikke dyr, men det ble dyrket poteter.

Som nevnt er kisten fra Årø rikt dekorert. Dekoren på leddikene er elegant utført. Det ene motivet viser symbolene for Tro, Håp og Kjærlighet (Anker, kors og hjerte). Det andre motivet er mer spesielt, dette er et pentagram (en femkantet stjerne). På latinsk kalles tegnet pentangulum eller pentaculum, og var et tegn som skulle fremme helse og sunnhet. Om motivene var ment som noe annet enn pen dekor, får vi vel aldri vite, men sjøfolk var kjent for å være overtroiske. Klart er det i alle fall at både helse og sunnhet var naturlig å ønske seg, så dette kan ha hatt en stor symbolsk betydning for eieren.

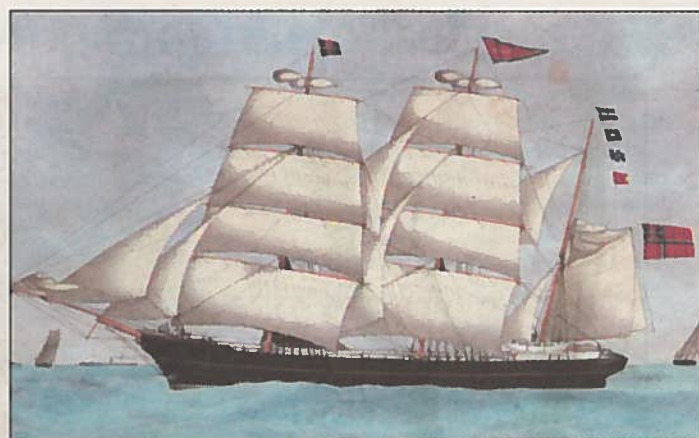
Fin kiste

Tømmermann Rikard Olsens skipskiste kan se enkel og ubetydelig ut, men åpner vi lokket finner vi at den er noe mye mer. Sjømannen var eier av en usedvanlig fin kiste, det fantes nok ikke maken til denne på de syv hav. Eierne behandlet den nok med aktsomhet, og den ble malt og pusset. Tenk om den kunne fortelle hva den hadde vært med på!

Skipskistene ble til slutt overflødige. Overgangen fra seil til damp forårsaket store forandringer for den norske sjøfarten. Lugarene fikk benker, bord og skap. Kofferten overtok skipskistenes rolle.

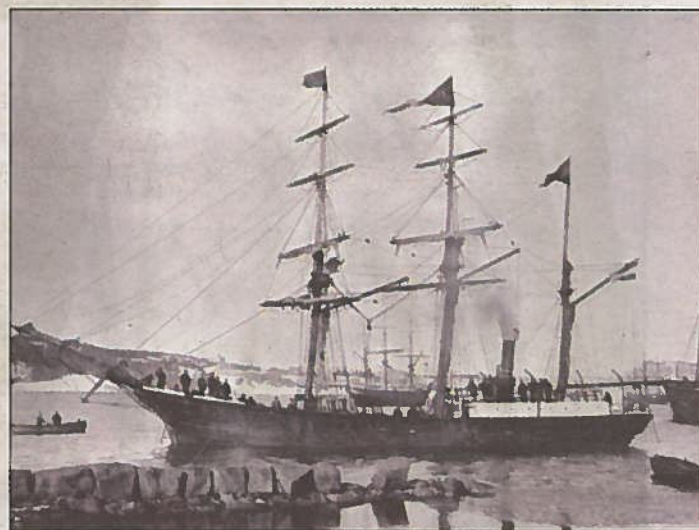
Kilder:

SKIP OG SJØFOLK, VESTFOLDMINNE 1961: «SILKESJAL I LEDDIKEN», ERLING ERIKSEN OG «KAHYTT OG RUFF», KNUT WEIBUST. JOHAN KNAP OG HAAKON HANSEN: SEILSKIP I SANDAR OG SANDEFJORD, 1962. FOLKETELLINGENE, SANDAR, 1865, 1875, 1900.

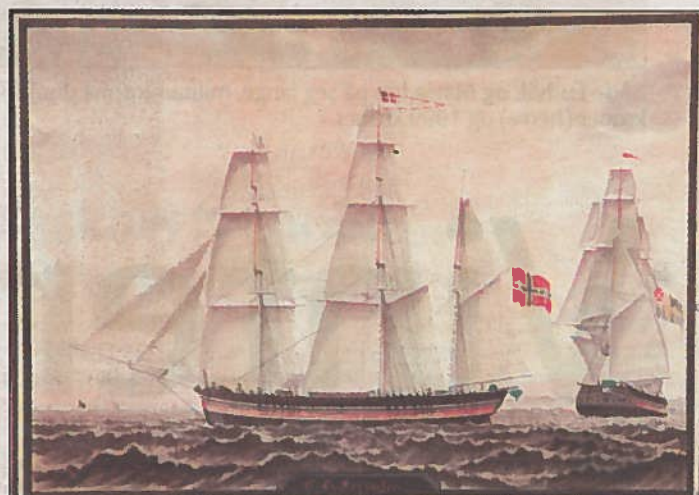
Skutemaleri av barken «Svalen». Skipet var bygget i Drammen i 1872. Den forliste ved New Foundland og drev i Atlanterhavet en hel vinter fullastet av tømmer, før den ble funnet i Queenstown. Senere ble den solgt til Bergen og deretter til skipsreder Larsen på Hauan i Sandefjord. «Svalen» forliste ved St. Simons Island i 1894 og lå deretter sunket ved Brunswick, Georgia, USA.

FOTO: HVALFANGSTMUSEETS ARKIV

Barken «Fearless», tidl. «Elida». Trolig bygd i 1870 i Nova Scotia, Canada. Kjøpt av A. F. Klaveness, Sverdstad i 1877.

FOTO: HVALFANGSTMUSEETS ARKIV

Skutemaleri av «Haabets Anker» av Sandefjord. Hele 13 skuter med det samme navnet har vært hjemmehørende i Sandefjord eller Sandar. 10 var bygget ved lokale skuteverver. Denne var bygd på Stub i 1832 for C. L. Sørensen. Skipet forliste i 1869 ved Gravelines i den engelske kanal.

FOTO: HVALFANGSTMUSEETS ARKIV

SANDEFJORD LOKALHISTORISKE SENTER

på Pukkestad gård

Har du bidrag til denne siden?

Levér det i avisresepsjonen mkr. Lokalhistorisk senter. Bilder merkes med hvem, hva, hvor, når og helst med en liten beskrivelse. Husk navn og adr. på utlåner. Har du elektronisk stoff, send det til: lokalhistorie@sb.no

Sandefjord Lokalhistoriske senters info-gruppe:

består av redigerer Harald Fevang og medarbeiderne, Otto Ågesen, Ragnar Iversen, Bjørn Hoelseth, Dag Ingemar Børresen, Sven Erik Lund, Gro Midttun og Bjørn Marum Olsen.

Kontaktperson: Sven Erik Lund, tlf. 928 27 154 – sv-er-lu@online.no